

A „PRESSBURGER ZEITUNG“ TÖRTÉNETE.

IRTA

IFJ. ANGERMAYER KÁROLY.

A magyar nemzet ünnepel!
Ezer esztendő dicső múltja, ezer
esztendő édes-bús története fel-
tárul, mint magasztos emlékezet egy új ezredév küszöbén.
A nemzet harezolt, a nemzet munkálkodott; a harezban
kivívta szabadságát és függetlenségét, a munkával szerezte
műveltségét, erejét és önállóságát!

Magyarország ez ezredéves múltját és munkáját van
hivatva bemutatni azon épület, melynek felépítéséhez a
nemzet minden munkása és napszámosa nyújtott segéd-
kezet: az ezredéves országos kiállítás.

Ez hirdeti nekünk magyaroknak, hogy mire vagyunk
képesek és ez mutatja be a külföldnek is a magyar Genius
nagyságát, dicsőségét!

A múlt örömben ragyogó és búban elenyésző képei
emlékekként tűnedeznek elő a történeti homályból. És ez
emlékek készítenek arra, hogy a magyar történet ezeréves
könyvében lapozgatva, a hirlapirodalom legelső termékeiről
is röviden megemlékezzünk.

Az első hazai hirlap, a „MERCURIUS VERIDICUS“ volt,
melyet RÁKÓCZY FERENCZ megbízásából a kurucok adtak
ki 1705-ben. Ezt követte 1721-ben a Pozsonyban kiadott
„NOVA POSONIENSA“, melyet a híres lyceumi igazgató, BÉL
MÁTÁS indított meg. Az első németnyelvű hirlap Budán
jelent meg valószínűleg 1724-ben, de ennek csak 1731-iki
évfolyama ismeretes. De ezek rövid idő múlva mind megszűntek.

Csak egy hirlap, mely máig is fennáll és e szerint Magyarország legrégibb lapja, bírt életképességgel és átélte társait, ez az 1764. július 14-én megindított „PRESSBURGER ZEITUNG“.

A legelső hirlapirodalmi termékek latin vagy német nyelven jelentek meg, mert a XVIII. század elején a latin, végén pedig a német nyelv volt a magasabb társadalom érintkezési nyelve. Az első magyarnyelvű hirlap, RÁTH MÁTYÁS „MAGYAR HÍRMONDÓ“-ja, mely 1780. január 1-jén szintén Pozsonyban látott napvilágot, csak néhány évfolyamot mutathat fel.

A hazai hirlapirodalom tulajdonképeni bölesőjét Pozsonyban ringatták és Pozsony büszke lehet, hogy nagy szolgálatot tett vele a magyar hazának!

WINDISCH KÁROLY GOTTLIEB, pozsony-városi senator és nevezetes történész indítványára 1764. évi július hó 14-én kiadta FÜSKÚTI LANDERER JÁNOS MIHÁLY, szabadalmazott könyvnyomdász, a „PRESSB. ZTG“ első számát.

Kis negyedréte-alakú lap volt ez, négy és hat oldalnyi terjedelemmel, mely hetenkint kétszer, szerdán és szombaton jelent meg.

A francia - svaiczi Girardin beosztása a hirlapoknál „vonal feletti“ és „vonal alatti“ részre még csak III. NAPOLEON idejében vált ismeretessé. LANDERER tehát az újdonságokat saját maga választotta alakban, chrónikai elősorolásban közölte a „PRESSB. ZTG“-ban. A művelt világ legmesszebb fekvő vidékein is voltak barátai, kik sűrű levelezésben állottak a buzgó kiadóval s ezek révén jutott nevezetesebb és fontosabb hírekhez. De Pozsony városa maga is előkelő szerepet játszott a „PRESSB. ZTG“ megindításának idejében: a nagy MÁRIA TERÉZIA itt tartózkodott fényes udvarával és Pozsony volt az országgyűlés székhelye.

A külföldi hírek mellett, két rovat bír jelentőséggel, melyekben a Magyarországon történt eseményeket közölte. E két rovat czíme: „udvari hírek“ és „szerencsétlenségek“.

Ezekon kívül pedig rendszeresen közölte a kiadó a

Pozsonyban elháltak névsorát és nevezetes munkákról adatokat és ismertetések tett közzé.

A lap feje a lehető legegyszerűbb volt ez időben: „Pressburger Zeitung“, 1. Stück, Sonnabend, den 14. Julii 1764. szöveggel. Előfizetési ára volt: idegeneknek 8 frt, helybelieknek 6 frt, egyes szám ára 6 kr.

A magyar hazafias érzelem lüktetéseit már az első évfolyamban is érezhetjük; a híres GOTTSCHED -nyelvtanról szólva, felsóhajt a lelkes kiadó, „báresak nálunk is támadna fel egy GOTTSCHED a szép magyar nyelv művelésére!“

Bizonyára
a „PRESSB. Z.“
évfolyamaiban
loyalis költe-
tolmácsolja a
letét a királyi

Az évfolya-
a belső tartal-
podott, sőt
külső kép is
indult. Már az
folyam barock
mutatott, mely
vetkező évben
egy-egy magyar-

pozsony - városi czímernek. E symbolikus jelzés különféle alakban és díszítésben sokáig maradt fenn; időközönként azonban pusztán a fejrás és néhány évfolyamon keresztül az osztr. sas váltotta fel.

Az 1790. évben jelent meg a „PRESSBURGER ZEITUNG“ első melléklete a „NEUWIDER ZEITUNG“, mely a „halottak politikai beszélgetéseit az 1790. év eseményeiről“ közölte. 1791-ben a „NEUWIDER ZEITUNG“ mellett még az első „LESEKABINET“ is megjelent és 1798-ban LANDERER e két mellékletéhez csatolja a harmadikat „ALLGEMEINE DEUTSCHE THEATER - ZEITUNG“ cím alatt. A fáradhatatlan LANDERER

Preßburger Zeitung, Erstes Stück.

Sonnabend, den 14. Julii 1764.

Moskau, den 12ten Junii.
Nur ein wenig Zeit ist der Abgang
Zulauf der Quartiers zwischen
untern, und dem Hof zu Be-
scheiden sehr stark, und ihre Depo-
schen sehr öftere und lange Ver-
zögerungen nach sich. Die
Verlässe, die daselbst eingebracht
werden, lassen sich noch nicht ersetzen,
dennoch glaubt man, daß das ge-
nauere Einkommen, welches aus
früheren Verträgen, und England her-
kömmt, dazu einige Belegenheit gebe.
und er wird sich noch einige Zeit
hier aufhalten, nach seiner Abreise
aber, wird der Oberste Platz der
Angelegenheiten seines Hofes be-
sitzen.
Petersburg, den 11. Junii.
Nachdem noch in der letzten We-
che der May 176000. Tugalli
Geldes, sowohl aus Frankreich,
als andern Orten abhiet an-
gekommen, so ist nun die Hoffnung
abgewen, daß endlich der Krieger
über den Winter vollkommen aus-
bezahlt werden. Demnach sieht man
noch nicht voraus, wie bald die
Kriegsleute, welche jetzt dinsten-
stellen durch die Hungersnot
veranlaßt werden, ihr Leben we-
men werden. Dießelbe wird auch
eine Menge Personen kosten, und
was das übrige ist, so getraut sich
niemand den Kranken begu-
stigen, weil viele herinnen ge-
heime Feinde haben, von den
selben sehr angriffen, und der
Gnade und ihren Verdienst mit
der eigenen Hand begehren müßte.
Den

A „PRESSBURGER ZEITUNG“ ELSŐ SZÁMA.

érdekes, hogy
1767. — 1784.
új év napján
mény útján
kiadó üdvöz-
párral.
mok számával
lom is gyara-
sok esetben a
változásnak
1773-iki év-
stylú díszítést
azonban a kö-
helyt adott az
ország és

törekvései nem maradtak elismerés nélkül, mert ez időben már a „PRESSBURGER ZEITUNG“-nak nagyszámú előfizetője volt és a lap az akkor létezett lapok között előkelő helyet foglalt el.

Igy lépte át az új század küszöbét. 1810-ben a buzgó LANDERER JÁNOS MIHÁLY meghal és 1811-óta a „PRESSB. ZTG“ LANDERER M. örököseinek tulajdonát képezi. Azután gyorsan váltakoznak a kiadók s 1812. évi július 1-én már WEBER SIMON PÉTER kiadásában a „PRESSB. ZTG“ fejrítatul használja a „K. K. PRIV. STÄDT. PRESSB. ZTG“ szavakat, melyek különféle változáson áthaladva az 1877. évfolyamig megmaradnak. WEBER SIMON PÉTER és FIA 1813-ban a megszűnt mellékletek helyébe kiadnak egy szépirodalmi mellékletet „UNTERHALTUNGSBLATT“ czímen, kis nyolczadrét alakban, mely sok évfolyamon keresztül megmarad.

A lap irányáról itt még szó nem lehet. Feljegyzéseken alapul az egész tartalom s a magyar közéletet és előrehaladást érintő cikkeken érezhető a hazafias lelkesedés. A magyar tudományos akadémia alapítójának, (1826. máj. hó 29.-én) gróf SZÉCHENYI ISTVÁN-nak tündöklő nevét a „PRESSB. ZTG“ hasábjain is megörökítve találjuk. Pozsonyban ringatták e kiváló intézetnek is bölcsőjét.

1827-ben WIGAND KÁROLY FRIGYES az „UNTERHALTUNGSBLATT“ helyében „AEHRENLESE“ című mellékletet ad a „PRESSB. ZTG“-hoz, mely közgazdasági, szépirodalmi és egyéb különféle cikkekből gazdag.

A műveltség előrehaladásával a „PRESSB. ZTG“ is lépést tart és a helyi érdekeket mindinkább felkarolja és pártolja.

Az 1836. évben a „PRESSB. ZTG“ alakja nagyobb arányú és BARNUM hatása is érezhető már, mert a hirdetés fejlődésnek indul. Az 1837. évi január 1-én SCHAIBA IGNÁCZ ADOLF tulajdonába megy át a lap és az új kiadó „PANNONIA“ mellékletet ad a volt „AEHRENLESE“ helyébe. A „PANNONIA“ irodalmi tekintetben szép haladást mutat fel; tartalmát regény, novella, költemény és tudományos cikk képezi. Az előfizetési ár e két lapra félékenként helyben 3:36 frtban p. p.,

belföldön 4.48 forintban p. p. és külföldön 7.12 forintban p. p. van meghatározva.

Már az 1836. évfolyam, de még inkább az 1837. évfolyam kimerítőbben tárgyalja az országgyűlés menetét és fontos adatokat szolgáltat, így pl. a magy. nemzeti színház alapításáról.

A kiadók szerepeltek ezideig mint szerkesztők is, de 1837. április 4-én megjelenik az első szerkesztő, RICHTER A. F. személyében. Irányt még nem választ, de annál nagyobb súlyt fektet a magyar viszonyokra és az országgyűlés menetének nyilvántartására. Az 1841. évfolyam SCHMID ANTAL lovag kiadásában a „MODEBILDER“ melléklettel gyarapodik, a „PANNONIA“ azonban továbbra is megmarad. Ez év júl. 30-án lép NEUSTADT ADOLF a szerkesztőségbe, a kinek nevét a bécsi hírlapirodalom-történet megörökítette. Az olvasóközönség kényelmére 1842. január 1-e óta a „PRESSB. ZTG“ hétfőn, szerdán és pénteken, a „PANNONIA“ pedig kedden, csütörtökön és szombaton jelenik meg. Ez évfolyamból említésre méltó gróf SZÉCHENYI ANTAL cikke: „A nemzeti-ségekről.“ NEUSTADT buzgósa annyira megy, hogy az 1842. márczius 31-én újból összehívott országgyűlésen elmondott beszédek majdnem szórol-szóra közöli, a mi elismerésre méltó, mert e beszédek minden magyar polgárt melegen érdekelnek, hisz ezek már a nemzeti kíváncsiak bevezetői.

A dicső 1848 közeledik. Minden szempillantásra előtűnik vastagbetűkkel szedve a nagy KOSSÚTH LAJOS neve s érdekes, hogy minden országgyűlési képviselő neve mellett találhatjuk azon kerület vagy város nevét is, melyet képvisel, így a nagy KOSSÚTH-nál: „Pestről.“

A francia eseményeket, a szabadság első pirkadásait külön 4 oldalos mellékletben írja le NEUSTADT. Lelkesülve támogatja a szabadelvű pártot és részletes tudósításokat hoz KOSSÚTH bécsi útjáról. Márczius 16-án pedig külön mellékleten feltűnő betűkkel közli: A bécsi hajó 7 órakor érkezik. Kíváncsiaink teljesültek. Ministerek lesznek: Batthyány, Deák, Kossúth, Széchenyi!

A magyar sajtószabadság kivívásának ünnepe lelkes

és igaz érzelemtől áthatott cikkekre ösztönzi NEUSTADT szerkesztőt, (márczius 17.) melynek bevezető része így hangzik: „Pressfreiheit! Éljen, éljen, éljen, und éljen möcht ich rufen, bis mir die hochwogende Brust zerspringt!...“

Rohamosan megváltozik minden. Márczius 22-én NEUSTADT elhagyja a szerkesztőséget és BANGYA JÓZSEF lép helyébe, a kit április 5-én BARICH vált fel. Az új szerkesztő DR. LÖW H.-val egyetemben a „PANNONIA“ helyett mellékletül kiadja az „OESTERR. CONSTITUTIONELLE DEUTSCHE ZEITUNG“-ot és Pesten tudósító irodát alapít a „PRESSB. ZTG“ számára, mert az országgyűlés oda költözött.

Április hó végével BARICH elhagyja társát és DR. LÖW a magyar ministerium megkeresésére hivatalos hasábbal látja el a „PRESSB. ZTG“-ot. Az új sajtótörvény életbeléptetése következtében Pozsony város tanácsa, privilegium folytán, ismét bérbe akarja adni a „PRESSB. ZTG“-ot, de Löw arra hivatkozik, hogy biztosíték letévése mellett mindenkinek van joga lapot kiadni, a szerkesztőséget elhagyja és „PRESSBURGER DEUTSCHE ZEITUNG“ név alatt „HUNGARIA“ melléklettel új lapot alapít; a „PRESSB. ZTG“ ismét „PANNONIA“ mellékletével ifj. WIGAND KÁROLY FRIGYES tulajdonát képezi. E viszony azonban nem tart sokáig, már szeptember 1-én a két lap egyesül és PUSZTAY SÁNDOR a „PRESSB. ZTG“ szerkesztője.

Fellegek tornyosulnak a magyar szabadság egén. A „PRESSB. ZTG“ még május 29-én, miután a magyarok törekvéseit Bécsben nem méltatták, lelkes felhívást intéz a közönséghez, mert „a haza veszélyben van,“ azonban már december 22-én bünhödik szabadság-szereteteért, mert WRONA, pozsonyi II. hadtestparancsnok eltiltja a lapot és parancsot ad a polgármesternek, hogy a „PRESSB. ZTG“ hasábjain csak hadtestparancsnoksági rendeletei jelenhetnek meg. A „PRESSB. ZTG“ létezett! Egy oldal jelenik meg csupán a fejirattal és a rendelettel, de ez is ritkán és nem rendszeresen. WIGAND-nak sikerül azonban 1849. január 3-án a „különbözeteket kiegyenlítenie“ és saját

felelőssége mellett ismét rendszeresen jelenik meg a lap, de HAYNAU és WRBNA mindenben éreztetik a censura töviseit. Ez évben a kiadó a lap külsejére fordít több súlyt; a lap nagyobb alakot ölt és tárczát s színházi bírálatokat tartalmaz.

A magyar történet gyásznapjait leplezzük le újra; az emlékezet e napokra nem adhat vigaszt!

Az osztrák kormány mindenben érezteti töviseit, még a „PRESSB. ZTG“ 1853–1860-i évfolyamai is fejdíszítésül az osztrák sást hordják! Az 1860. év végével az absolutis-

tikus korszak

távozik és

ÁGOST ügyvéd

ki az 1861-i

számaiban ha-

jó magyaros-

a közönséget,

tutíó letépte

bilineselt aka-

nek. 1860. évi

napján utol-

sast a fejrát-

Hol tükrö-

hűebben ha-

dése, mint e

ben? ..

Az 1861. év

vában a város

akarja érvényesíteni a „PRESSB. ZTG“-ra nézve. Alkudozásba

lép a kiadóval, WIGAND-dal és SCHREIBER ALAJOS könyv-

nyomdatulajdonossal és végre utóbbival szerződést köt, mely

szerint SCHREIBER használhatja a városi czímert és a „STÄDT.

PRESSB ZTG“ megnevezést, de a város hivatalos rendeleteit

ingyen köteles lapjában közölni. Főfeltételül a derék SCHREIBER

minden oldalú függetlenséget köt ki.

Annyi szenvedés után beáll végre az 1867-ik év. A

„PRESSB. ZTG.“ a haza bölcsének, DEÁK FERENCZ-nek párt-

Dressburger Zeitung.

A MAI „PRESSBURGER ZEITUNG“.

szerkesztője

helyét POSCH

foglalja el, a

évfolyam első

zaszeretetre és

ságra bűzditja

mert a consti-

lanczát a le-

ratnak és ész-

deczember 31.

szor látjuk a

ban!

zódik vissza

zánk szenved-

lap történeté-

márczius ha-

tulajdonjogát

jára áll és örömmel üdvözöli a kiegyenlítést. A szabadelvű párt kibontja zászlóját és a „PRESSB. ZTG“ hűen csatlakozik a kibontott zászló alá. Távirat útján feltűnő betűkkel közli február 18-án az új magyar ministerium tagjait, élükön ANDRÁSSY GYULA gróffal. Ez évben átadja Pozsony hegemóniáját az egyesített Budapestnek.

ANGERMAYER KÁROLY neve legelőször 1871. július 1-én fordul elő a lap történetében; ekkor ugyanis ő szerepel mint nyomda-tulajdonos, kinek nyomdájában e lapot nyomatták, de 1874. január 1-én a lap máris az ő tulajdonát képezi. Szerkesztője pedig október 31-éig DR. DEUTSCH IGNÁCZ, és e napon ANGERMAYER a lap szerkesztését is átveszi, míg 1875. július 1. KOLLER KÁROLY lép a szerkesztő helyébe. Az orosz-török háború alatt „MORGENBLATT“-ot ad ki KOLLER, hogy kimerítő tudósításokat hozzon.

Minthogy a lap „STÄDTISCHE“ megnevezése különféle áldozatot von maga után, az 1877 évfolyammal ANGERMAYER megszünteti e megnevezést és a címér helyett, a városképével díszíti a most már csak „PRESSB. ZTG“ nevű lap fejét. Meg nem elégedve azonban avval, hogy olvasóinak lelkiismeretesen szerkesztett politikai napilapot nyújthat, 1878 óta mellékletül a szépirodalmi „ILLUSTRIRTES SONNTAGSBLATT“-ot adja. ANGERMAYER azonban még most sem nyugodott és 1880. december 5-én életbe lépteti az állandó „MORGENBLATT“-ot, mely reggel 6 órakor és az „ABENDBLATT“-ot, mely délután 4 órakor jelenik meg. KOLLER KÁROLY 1881. február havában távozik a szerkesztőségből, melyet 1883. július 1-éig ismét ANGERMAYER vezet, a mikor azt MOLEC DANI ügyvédre bízza, a kit 1885. január 1-én DR. PISZTÓRY MÓR, jogakad. tanár vált fel, majd 1887. január 1-én a sokévi munkatárs LÖVŐ REZSŐ lép a szerkesztőség élére, a ki jelenleg is e minőségben szerepel.

Az ő szerkesztősége alatt ünnepli a „PRESSB. ZTG“ 1888. január 1-én 125. évfolyamának beköszöntését, mely alkalommal a „PRESSB. ZTG“ ünnepi köntöst ölt és 20 oldalnyi terjedelemben jelenik meg.

A cikksorozatot LÖVŐ REZSŐ nyitja meg visszaemlékezésével az 1764. és 1888. évek közötti időre. Kitünteti ez ünnepi számot SZILÁGYI DEZSŐ, volt igazságügyminister, alkalmi cikkével: „EINE HISTORISCHE REMINISZENZ“ és DR. PISZTÓRY MÓR, jelenleg kolozsvári egyetemi tanár, a „PRESSB. ZTG“ volt szerkesztője, „DIE STATISTIK DER PRESSE“ című cikkével. LANGER ALAJOS pedig a lap történetét írja meg, a mely mellékletképen, a reprodukált első számmal együtt jelenik meg.

ANGERMAYER laptulajdonos buzgósága mellett jelenik meg mint második, kéthetenkinti melléklet 1893. okt. 1-jén „SCHRATTENTHAL'S FRAUEN - ZEITUNG“, mely azonban egy év múlva megszűnik.

A lap terjedelemben évről-évre nagyobbodik és hirdetési része már jelenleg nagyon kifejlődött, úgy hogy a kül- és belföldi hirdetési irodák — nagy elterjedésénél fogva — minduntalan felkeresik.

De hű maradt a lap szelleme is feltevéséhez és lelkesen szolgálja a liberalizmus elveit; mint vidéki és helyi lap elsőrangú szerepet játszik a közművelődés, az ipar, a kereskedelem és az irodalom terén.

A nagymérvű összeköttetések távbeszélő útján és kül- és belföldi távirati irodákkal lehetővé teszik azt, hogy a szerkesztőség a világ legmesszebb fekvő részeiről is befolyó híreket első forrásból közölhesse a „PRESSB. ZTG“ hasábjain.

A tárcza-cikkek legtöbbnyire hivatott tollból származnak és a magyar irodalom kiváló termékei is hű és jó fordításban közöltenek. Azonkívül hetenkint háromszor regénymelléklet jelenik meg.

A „PRESSB. ZTG“ kiadó-tulajdonosa ANGERMAYER KÁROLY.

A szerkesztőséget LÖVŐ REZSŐ vezeti, kinek oldala mellett a főmunkatárs, MORODAI DERRA GYULA áll. Mint belmunkatárs szerepel BATKA JÁNOS (zene-bíráló), KAMPMÜLLER KÁROLY (színi előadások bírálója), MURMANN GY. (operette-bíráló) és e sorok írója.

A „PRESSB. ZTG“ soliditása által sok jó és őszinte barátot nyert, kik közül többen a külmunkatársak sorába is léptek, így DR. WAGNER LAJOS, WEISS-SCHRATTENTHAL KÁROLY és DR. HEFTY FRIGYES tanárok is.

Röviden elmondtuk Magyarország legrégebbi, 133 éves, lapjának történetét, mely bizonyára tükör gyanánt szolgál sok tekintetben hazánk történetének és fejlődésének is.

Kis és szerény alakban jelent meg a „PRESSB. ZTG“ első évfolyama, de a munka, szorgalom és buzgóság a kiesiből számottevő politikai, naponként kétszer megjelenő, hirlapot alkotott.

Hazafiságot, munkát és szorgalmat irtunk mi zászlónkra és e zászlónak hűséget esküszünk az új ezredév küszöbén is!

Német szóval bár, melyen az igazi hazafias magyar érzelem mindenkor pártolásra talál, fogjuk szolgálni a jövőben is hűen, kitartóan a szeretett ezeréves Magyarországot!

